

ПРЕКРАТЯВАНЕ НА УГЛАВНОТО ПРОИЗВОДСТВО С ПРИСЪДА ПО ДЕЛА
ОТ ОБЩ ХАРАКТЕР ПО ЗАКОНА ЗА УГЛАВНОТО СЪДОПРОИЗВОДСТВО*Дебора Вълкова*TERMINATION OF THE CRIMINAL PROCEDURE IN PUBLIC CRIMINAL CASES
WITH A SENTENCE ACCORDING TO THE CRIMINAL PROCEDURE ACT /EXTINCT/*Debora Valkova*

Abstract: The present research analyzes the legal regulations of an extinct institute – the termination of the criminal procedure in public criminal cases with a sentence according to the Criminal Procedure Act, promulgated in the Bulgarian State Gazette, No. 77, on 7 April 1897.

Keywords: termination, criminal procedure, sentence, Criminal Procedure Act.

Предмет на настоящото изследване е анализът на правната регламентация на един отменен институт – прекратяване на углавното производство с присъда по дела от общ характер по Закона за углавното съдопроизводство. Независимо от това в него се съдържат разрешения, които могат да помогнат за по-правилното разбиране на института на прекратяването на наказателното производство в съдебната фаза по действащия НПК.

I. Същност на прекратяването на наказателното производство

1. Прекратяването на углавното производство в главното производство по ЗУС се различава съществено от уредбата на прекратяване на наказателното производство в съдебно заседание по действащия НПК

Действащият процесуален закон допуска наказателното производство да бъде прекратено в хода на съдебното следствие единствено с определение на основанията, посочени в чл. 289, вр. чл. 24 НПК. Когато съдебният състав се оттегли на тайно съвещание за постановяване на краен съдебен акт, но същевременно констатира основания за прекратяване на процеса, той не разполага с правомощие да прекрати наказателното произ-

водство. Единственият възможен вариант е решаващият орган да се произнесе с присъда, в която да обсъди всички въпроси, разположени в чл. 301 НПК.

2. В разпоредбата на чл. 465 ЗУС са регламентирани три различни вида присъди, които съдът би могъл да постанови в зависимост от фактите и доказателствата по конкретното дело:

- за оправданието на подсъдимия – „кога деянието, за което се е обвинявал, се припознае недоказано, неподлежащо на вменение по законни причини, незапретено от законите под страх на наказание, ако и да се е извършило, но не е било деяние на подсъдимия“;

- за освободението на подсъдимия от съда – „кога престъпното деяние се покрива с някоя законна причина за прекратяване на делото“;

- за наказанието на подсъдимия – „кога той се изобличава в такова престъпно деяние, което му се вменява във вина и от отговорността за което той не може да бъде освободен“.

а) Съгласно разпоредба на чл. 465 ЗУС, когато е била налице законна причина за прекратяване на делото, съдът е бил длъжен да

постанови присъда за освобождаване на подсъдимия, с която да преустанови производството. Поради липсата на изрична уредба, която да оправомощава съда да прекрати производството, още в хода на съдебното следствие, може да се направи единствено възможното заключение, че по ЗУС углавното преследване в главното производство е могло да се прекратява от съда, но само с присъда след провеждане за цялостно съдебно заседание.

б) От това правило обаче практиката е наложила изключение. Според ВКС с определение е било възможно да бъде прекратявано едно дело в главното производство, но само когато причината е от *процесуален характер* (например оттегляне на тъжбата на частния обвинител или неподсъдност)¹. Считам обаче, че изброените процесуални предпоставки не влизат в предмета на настоящото изследване.

На първо място, оттеглянето на тъжбата на частния обвинител не засяга делата от общ характер. На второ място, неподсъдността, регламентирана в чл. 56 ЗУС, се свързва по-скоро с прекратяване на съдебното производство, а не на наказателното².

3. Независимо от посочените по-горе различия (по НПК и ЗУС) **същността на института на прекратяването на наказателното производство е една и съща**

Прекратяване на наказателното производство е правен институт, който регламентира основанията, реда и органите, компетентни да извършват наказателнопроцесуалното действие, имащо за последица преустановяване на процесуалната дейност, единствено в рамките на която могат да бъдат извършвани валидни процесуални действия³.

Последиците от прекратяване на наказателното производство както по ЗУС, така и по действащия НПК най-общо се изразяват в

заличаване на всички възникнали наказателнопроцесуални правотоношения, отпадане на висиящността на процеса, преустановяване на обвинението и освобождаване на обвиняемото лице от взетите спрямо него мерки за процесуална принуда.⁴

II. Основания за прекратяване на углавното производство

1. Същност на основанията за прекратяване

Основанията представляват предпоставките за възникване на правомощието по прекратяване и са свързани с липсата на някое от фактическите или юридическите условия на обвинението⁵. Така е по ЗУС, така и по действащия НПК.

Те са свързани с предмета на делото или с процесуалните предпоставки за разглеждането му и при наличието им продължаването на производството, което има за цел разрешаване на повдигнатия пред съда правен спор относно факта на престъплението, става безпредметно⁶.

2. Видове основания за прекратяване на углавното производство по ЗУС

а) В теорията основанията за прекратяване, посочени в ЗУС, основно се разделят на⁷:

- юридически, изброени в чл. 11;
- фактически, изразяващи се в недостатъчност на доказателствата и неубедителност на доводите на обвинението.

Основанията, разположени в разпоредбата на чл. 11 ЗУС, които са приложими при делата от общ характер, са:

- когато е починал обвиняемият;
- когато е изминала определената в закона давност за престъпното деяние;
- когато е последвала амнистия.

¹ Вж. Саранов, Н. Монография върху чл. 17 от Закона за наказателното съдопроизводство. Год. на СУ ЮФ. София: Университетска печатница, 1947, т. 42, с. 23.

² Чл. 56 ЗУС: Всеки съд решава сам нему ли е подсъдно делото и в никакъв случай не трябва да представя на по-горен съд да му разрешава съмненията за подсъдност.

³ Вж. Салкова, Е. Прекратяване на наказателното производство. София: Феня, 2007, с. 23

⁴ Вж. Салкова, Е. Цит. съч., с. 32. Саранов, Н. Кратък курс по Наказателно процесуално право. София: Художник, 1943, с. 21.

⁵ Вж. Саранов, Н. Кратък курс..., с. 2–3. Салкова, Е. Цит. съч., с. 50.

⁶ Вж. Салкова, Е. Цит. съч., с. 32.

⁷ Вж. Велчев, Св. Ръководство по углавния процес, том II. София: Придворна печатница, 1924, с. 37–38. Саранов, Н. Кратък курс..., с. 22–23.

Към изрично изброените в чл. 11 юридически предпоставки в доктрината се поддържа, че следва да се добави и основанието „отстраняване възможността за вменяемост“⁸, разположено в чл. 170 ЗУС⁹.

б) Юридическите предпоставки за прекратяване на производството обаче не се изчерпват с гореизложените.

В разпоредбите на чл. 99 и чл. 282 ЗУС са посочени още две основания, които липсват в чл. 11 ЗУС, а именно: „нямане в деянието, което се изследва, признаци на престъпление“ и „неоткриване на виновника“.

Аргумент, че тези основания са именно юридически, е заключението, което прави и самият Св. Велчев, че съдия-следователят може да инициира прекратяване на углавното производство само въз основа на законните основания, изрично регламентирани в чл. 99 ЗУС, сред които освен предвидените в чл. 11 ЗУС са и горепосочените. Когато са налице фактически основания, съдията следовател „е длъжен да изчерпи всички средства за откриване на истината“, а не да инициира прекратяване¹⁰.

2.1. Други възможни разграничения на основанията за прекратяване

2.1.1. В зависимост от това дали са приложими както в предварителното, така и в главното производство

Съобразно този критерий, на първо място, следва да се посочи, че по време на действието на ЗУС наказателното производство не се е разделяло на фази, стадии и етапи, а единствено на стадии, които са били следните:

– Предварително производство, което включва дознанието и предварителното следствие;

– Междинно производство, което включва предаването на съд и приготвителните разпоредения за съдебното следствие;

– Главното производство, което започва с откриване на съдебно заседание и завършва с постановяването на присъда;

– Преглед на присъдата;

– Изпълнение на присъдата.

То обаче е могло да бъде преустановявано само в някои от тези *стадии*, а именно в хода на предварителното производство, докато трае или след като приключи предварителното следствие, и в главното производство с постановяване на присъда. Тя се е наричала „присъда за освобождението на подсъдимия от съда“.

Имайки предвид, че определени предпоставки са намидали приложение във всеки един от тези стадии, в които прекратяване е било възможно, бихме могли да ги обозначим като *общи*. В действащия НПК това са основанията по чл. 24 НПК, а по ЗУС са били тези, регламентирани в чл. 11.

Когато въз основа на някои от тях процесът е могъл да бъде преустановяван, но само в един от изначално възможните стадии, тогава те биха били *специфични*. В действащия процесуален закон това са основанията по чл. 243, ал. 1, т. 2 НПК и чл. 250, ал. 1, т. 2 НПК, а по ЗУС тези по чл. 170, ал. 1 и чл. 170, ал. 3, както и част от основанията, регламентирани в чл. 99 и чл. 282.

2.1.2. Общи основания за прекратяване на углавното производство

Видно от изричното им посочване в разпоредбите на чл. 99, чл. 282 и чл. 465, т. 2¹¹ ЗУС юридическите основания *давност, амнистия, смърт*, разположени в чл. 11, са при-

⁸ Вж. Велчев, Св. Цит. съч., с. 194.

⁹ Чл. 170 от ЗУС: „След извършването на надлежното освидетелствуване, съдът или постановява да се прекрати съдебното преследване, ако се укаже, че престъпното деяние е извършено в безумие, лудост или в припадък на болест, която докарва до изумяване или безсъзнателност, или пък спира това преследване, ако обвиняемият е паднал в болезнено състояние след извършване на престъпното деяние...“.

¹⁰ Вж. Велчев, Св. Цит. съч., с. 194–195.

¹¹ Чл. 99 ЗУС: „Само съдът може да прекрати предварителното следствие. Когато съдията не намери основание да продължава следствието в случаите, предвидени в чл. 11 от настоящия закон, или по нямане в деянието, което се изследва, признаци на престъпление, или по причина на неоткриване виновника, той спира производството и внася чрез прокурора делото в областния съд, за да го прекрати“.

Чл. 282 ЗУС: „След като следователят върши предварителното следствие, а така също, когато той намери, че не трябва да продължава следствието, поради някои от причините, предвидени в чл. 11 или

ложими и за двата основни *стадия*, в които е възможно прекратяването на углавното производство. Правната техника, която е използвана обаче, е различна – за разлика от чл. 99 и чл. 282 ЗУС, при които препращането към чл. 11 ЗУС е изрично, в чл. 465, т. 2 ЗУС то е конклюдентно.

Регламентирано е, че присъда за освобождаване на подсъдимия от съда се постановява, когато престъпното деяние се покрива с някоя законна причина за прекратяване на делото, а предпоставките в чл. 11 ЗУС са именно такива.

2.1.3. Специфични основания за прекратяване на углавното производство

а) Първата предпоставка, която действително е специфична, е тази по чл. 170, ал. 1 от ЗУС: „Когато деянието не е извършено виновно, тъй като деецът е действал в състояние на безумие, лудост или в припадък на болест, която докарва до изумяване или безсъзнателност...“. Когато тя е налице, производството се прекратява, но само с присъда в главното производство.

Изводът следва от факта, че посоченото основание е юридическо по своя характер, без значение, че систематично е разположено извън общата разпоредба на чл. 11 ЗУС.

На второ място, чл. 99 и чл. 282 ЗУС, в които се намират правомощията на съдия-следователя и прокурора да инициират прекратяване на производството, изрично препращат единствено към чл. 11 ЗУС. Отделно посочват допълнително като предпоставки само „неоткриване на виновника“ и „нямане в деянието, което се изследва признаци на престъпление“. Тъй като това са разпоредби, които предвиждат правомощия на държавни органи и не могат да се тълкуват разширително, следва, че органите на предварителното производство не могат да инициират прекратяване на

други юридически основания, освен на предвидените в чл. 11, чл. 99 и чл. 282 ЗУС, с изключение на случаите, когато противното не следва изрично от разпоредбата, в която е регламентирана съответната предпоставка, или не би могло да се изведе чрез тълкуването ѝ.

На трето място, в подкрепа на това, че коментираното основание се прилага само в главното производство, е и самата разпоредба на чл. 465, т. 2 ЗУС, според която се постановява присъда за освобождаване на подсъдимия от съда, щом престъпното деяние се покрива с някоя законна причина за прекратяване на делото, без изрично да се препраща единствено към чл. 11 ЗУС. Това означава, че се визира което и да е юридическо основание освен, разбира се, ако то по други причини не може да послужи за постановяване на такава присъда. В настоящата хипотеза предпоставката по чл. 170, ал. 1 ЗУС е юридическа и попада в обхвата на чл. 465, т. 2 ЗУС.

б) Като специфично може да бъде определено и по-късно въведеното основание за прекратяване, намерило своето място в чл. 170, ал. 3 ЗУС¹² и доразвито в чл. 170, ал. 4 ЗУС¹³, в сила от 12 ноември 1934 г.

От тълкуването на горепосочените разпоредби става ясно, че щом обвиняемото лице е заболяло от неизлечимо душевно разстройство след извършване на престъплението, констатирането на това обстоятелство може да се извърши само в хода на предварителното производство, респективно може да послужи за преустановяване на производството само в хода или след приключване на предварителното следствие. Изводът следва, на първо място, от това, че изрично е посочено, че актът, с който съдът постановява прекратяването, е *определение*, а в главното производство по този въпрос съдът се произнася единствено с присъда. На второ място, в подкрепа на каза-

поради това, че разследваното деяние не съдържа признаци на престъпление или защото деецът не е открит, той изпраща делото на прокурора с мотивирано постановление“.

Чл. 465, т. 2 ЗУС: „Съдът постановява присъда за освобождение на подсъдимия от съда, кога престъпното деяние се покрива с някоя законна причина за прекратяване на делото“.

¹² Чл. 170, ал. 3 ЗУС: „Наказателното преследване, по определение на съда, се прекратява и когато след извършване на престъплението обвиняемият, освидетелствуван по надлежния ред, се окаже, че е заболял от неизлечимо душевно разстройство“.

¹³ Чл. 170, ал. 4 ЗУС: „Така прекратеното наказателно дело може да бъде възобновено, ако обвиняемият оздравее преди престъплението му да е заличено с изтичане на давностния срок“.

ното е и разпоредбата на чл. 17 ЗУС¹⁴, според която, ако производството е приключило с присъда, то не би могло да бъде възобновено. От чл. 170, ал. 4 ЗУС обаче е видно, че щом е налице условието по чл. 170, ал. 3 ЗУС, възобновяване е възможно.

Разпоредбата на 465, т. 2 ЗУС предвижда постановяване на присъда за освобождаването на подсъдимия от съда, когато престъпното деяние се покрива с някоя законна причина за прекратяване, каквато по същността си е и тази по чл. 170, ал. 3 ЗУС. Същата обаче следва да се изключи от приложното ѝ поле, тъй като е приложима само в предварителното производство.

в) На следващо място специфично е и юридическото основание, предвидено в чл. 99 и чл. 282 от ЗУС, а именно „неоткриване на виновника“. Първо, заради систематичното разположение на двете разпоредби – в частите, касаещи предварителното следствие и действията на прокурора до прекратяване на предварителното следствие. Второ, то не би могло да се отъждестви с основанието, уредено в чл. 465, т. 1 ЗУС: „когато събитие, ако и да се е извършило, но не е било деяние на подсъдимия“. Така е, защото, ако коментираното условие е налице, следва да се постанови оправдателна присъда, а не да се прекратява углавното производство. Освен това съществува и друга съществена разлика – „неоткриване на виновника“ означава, че в хода на предварителното следствие са извършени всички възможни действия, но не са събрани достатъчно доказателства, за да се привлече дадено лице като обвиняем. Докато изразът „когато събитие, ако и да се е извършило, но не е било деяние на подсъдимия“ предполага, че е внесен обвинителен акт в съда по отношение на конкретно лице. В хода на главното производство обаче се доказва, че престъплението действително е извършено, но то не е било деяние на подсъдимия.

г) Изводът се отнася и за другата юридическа предпоставка, посочена в чл. 99 ЗУС

и чл. 282 ЗУС: „нямане в деянието, което се изследва, признаци на престъпление“. Въз основа на нея само компетентните органи в хода на или след приключване на предварителното следствие могат да инициират прекратяване.

Тези основания са предвидени единствено в чл. 99 и чл. 282 ЗУС, които специално регламентират правомощието на органите на предварителното производство да поискат преустановяване на углавното преследване.

3. „Деянието не е извършено или не съставлява престъпление“ – основания за прекратяване на углавното производство или за постановяване на оправдателна присъда?

В доктрината е прието, че когато „деянието не съставлява престъпление“, това означава, че то е извършено, но е несъставомерно – липсват признаци или от обективна, или от субективна страна на състава, а когато „деянието не е извършено“, е доказано, че настъпилите общественноопасни последици не са резултат от човешко деяние¹⁵.

В действащия НПК коментираните основания, в зависимост от фазата и стадия, представляват както основания за прекратяване на производството, така и основания за постановяване на оправдателна присъда. Имат ли те своя аналог в ЗУС?

На първо място, при *общите юридически основания*, посочени в чл. 11 ЗУС, не се откриват подобни предпоставки за преустановяване на производството.

В чл. 99 и чл. 282 ЗУС обаче би могло да бъде забелязано едно от тях, а именно „нямане в деянието, което се изследва признаци на престъпление“. Същото представлява юридическо основание за прекратяване, но само в хода или след приключване на предварителното следствие, т.е. явява се *специфично*.

Другаде в ЗУС не фигурират сходни основания за прекратяване на углавното производство.

На второ място, в разпоредбата на чл. 465, т. 1 ЗУС също няма формулирани по същия

¹⁴ Чл. 17 ЗУС: „Обвиняемият, на когото делото е било прекратено по установения ред, но без да е постановена съдебна присъда, може да бъде отново привлечен към отговорност, по особено за това определение на съда, когато преди изтичането на срока на давността се проявят нови обстоятелства за неговото изобличение“.

¹⁵ Вж. **Чинова, М.** Досъдебното производство по НПК. София: Сиела, 2013, с. 423.

начин предпоставки за постановяване на оправдателна присъда.

Струва ми се все пак, че ако се установят коментираните основания едва в главното производство, те би трябвало да бъдат отнесени към една от хипотезите по чл. 465, т. 1 ЗУС, а именно „*деянието е неподлежащо на вменение по законни причини*“. Това основание по своята същност представлява липса на елементи (един, няколко или всички) от законоустановения състав на престъплението, при наличието на които съдът следва да постанови оправдателна присъда. В подкрепа на казаното е и разпоредбата на чл. 453 ЗУС, според която съдът в присъдата се произнася дали е извършено въобще събитието на престъплението и дали са налице неговите обективни и субективни елементи¹⁶.

III. Процедура за прекратяване на углавното производство от съда

1. Единственият орган, оправомощен да прекрати углавното производство съгласно ЗУС, е бил съдът, независимо дали става въпрос за неговия предварителен или главен стадий.

Разликата се е състояла в това, че в хода на или след приключване на предварителното следствие съдът не е бил оправомощен самоинициативно да преустановява производството, трябвало е да бъде сезиран от съдия-следователя или от прокурора. Вследствие на това актът, с който се е произнасял, е бил определение.

Не така е стоял този въпрос в хода на главното производство, където съдът не се е нуждаел от каквото и да е предложение, за да прекрати углавното преследване, а актът, с който се е произнасял, всякога е бил присъда за освобождаване на подсъдимия от съда.

По отношение на това в практиката се е казвало следното: „Когато причината за прекратяване на наказателното преследване е такава, че прави невъзможно разглеждането на делото по същество, какъвто е случаят с настъпилата давност, и тя се констатира в един напреднал стадий – след свършване на

съдебното следствие и заключителните прецизии – съдът е длъжен да завърши наказателното преследване с присъда, каквато за такъв случай се издава съгласно чл. 465, т. 2 ЗУС“¹⁷.

2. Както доктрината, така и практиката обаче не отговарят на един съществен въпрос – Провеждал ли е съдът цялостно съдебно следствие, при положение че именно в неговия ход е констатирал предпоставка за преустановяване на производството или по-скоро веднага, щом я е установявал, е приключвал съдебното следствие, преди да е събрал и проверил всички доказателства.

Считам, че се е провеждало цялостно съдебно следствие. Това е едно от предимствата наказателното производство да се прекратява с присъда, защото вече събрания и проверен от съда доказателствения материал може да доведе до извод, че подсъдимият всъщност е невинен и следва да бъде оправдан.

IV. Правна същност на присъдата за освобождаване на подсъдимия от съда

1. По ЗУС при наличието на съответните предпоставки в главното производство то завършва с присъда за освобождаване на подсъдимия от съда и това не зависи от волята на подсъдимия.

В теорията и практиката тази присъда се е определяла не като осъдителна, а като оправдателна. Считало се е, че „*деянието на подсъдимия е покрито със законна причина за прекратяване на углавното преследване и се забранява да му се наложи наказание*“¹⁸. Ако се придържаме към това мнение, следва, че в главното производство въпросните предпоставки са представлявали *реабилитиращи основания*, щом актът, с който се е прекратявало углавното преследване, се е приравнявал на оправдателна присъда. Мисля си обаче, че биха могли да се изтъкнат аргументи и в друга насока.

Според чл. 453 ЗУС съдът с присъдата най-общо трябва да се произнесе дали е извършено събитието на престъплението, било ли е то деяние на подсъдимия и дали трябва да му се вмени във вина. Чл. 486 ЗУС, от своя

¹⁶ Вж. Саранов, Н. Репеториум (кратък курс) по наказателно – процесуално право. София: Художник, 1947, с. 141.

¹⁷ Вж. Определение В. К. С. 14 – 935 – III цитирано по Саранов, Н. Монография върху..., с. 23.

¹⁸ Вж. Велчев, Св. Цит. съч., с. 144.

страна, посочва какво следва да е съдържанието на мотивите на осъдителните и на оправдателните присъди, но не и на присъдите за освобождаването на подсъдимия от съда. Следователно, щом съдържанието на мотивите на присъдата за освобождаването на подсъдимия от съда не е разписано в процесуалния закон, не означава ли това именно, че мотиви в значението, което обичайно им придаваме, изначално не са необходими, достатъчно е само да бъде констатирана съответната предпоставка за прекратяване, което, от своя страна предполага, че не се изследват въпросите за авторството и вината. При това положение не бихме могли да отнесем тази присъда нито към оправдателните, нито към осъдителните, а да приемем, че тя представлява самостоятелен вид, чиято единствена цел е да сложи край на углавното обвинение. Това заключение се подкрепя и от следния цитат на Н. Саранов¹⁹, въпреки че той също счита коментирания съдебен акт за оправдателен: „Ако ли обаче причината за освобождаване на обвиняемия от съда бъде открита или предявена при съдебното разглеждане на делото, то съдът ще трябва да се произнесе с формална присъда, тоест такава, която поставя край на процеса, без да решава въпросите по същество...“.

Във връзка с гореизложеното считам, че провеждането на цялостно съдебно следствие е давало възможност на съда, въпреки възникналото основание за прекратяване, да събере необходимите доказателства, от които впоследствие да прецени дали е извършено събитието на престъплението, било ли е то деяние на подсъдимия и дали трябва да му се вмени във вина. В случай че отговорите на някои от тези въпроси са отрицателни, да постанови *не присъда за освобождение на подсъдимия от съда, а оправдателна такава*.

В обратната хипотеза, когато предпоставката за прекратяване е налице, но от събраните в хода на следствието доказателства се доказва вината на подсъдимото лице, съдът не би могъл да произнесе осъдителна присъда, а присъда за освобождаване на подсъдимия от съда, с която да прекрати производството.

2. Присъдата за освобождаване на подсъдимия от съда предвид съдържанието

си не намира аналог в присъдите, произнесени по действащия НПК

Наказателното производство в съдебно заседание изначално се прекратява с определение, но има едно изключение, регламентирано в чл. 289, ал. 2 НПК, според което, когато се разкрият предпоставките „давност“ и „амнистия“ в хода на съдебното следствие и кумулативно с това подсъдимият направи искане производството да продължи, съдът се произнася с присъда. Според чл. 305, ал. 5 НПК в случаите на чл. 24, ал. 1, т. 2 и 3, вр. чл. 289, ал. 2 НПК подсъдимият се признава за виновен и се прилага съответният закон за амнистията или правилата за давност. Съдът няма как да признае подсъдимия за виновен, освен ако първо не е изследвал всички въпроси, посочени в чл. 301 НПК и от доказателствената съвкупност поотделно и в нейната цялост не се установява точно това, в противен случай следва да го оправдае. Изводът се подкрепя и от чл. 305, ал. 3 НПК, от който се извлича какво трябва да бъде съдържанието на мотивите на всяка присъда, без значение какъв е нейният вид. Следователно и в присъдата, с която подсъдимият се признава за виновен и същевременно се прилага съответният закон за амнистията или правилата за давността, се взема отношение по авторството и вината.

С оглед на изложеното дотук може да се направи извод, че присъдата за освобождение на подсъдимия от съда само носи наименованието „присъда“, но тя по-скоро има характер на определение, чиято единствена задача е да констатира наличието на основание и да прекрати производството.

V. Каква е била идеята на законодателя углавното производство да се прекратява с присъда?

1. Каква е била идеята на законодателя преди повече от столетие е въпрос, на който не се дава изричен отговор, но който при всички положения може да бъде изведен чрез тълкуване нормите на ЗУС.

Считам, че идеята в главното производство углавното преследване да се прекратява с присъда се съдържа в предметния обхват на правилото “non (ne) bis in idem”.

¹⁹ Вж. Саранов, Н. Кратък курс..., с. 5; Саранов, Н. Монография върху..., с. 23.

В доктрината е известно, че за да се приложи правилото „non (ne) bis in idem“, трябва да се установи идентичност на лицето и на деянието, като релевантна е фактичката обстановка, без значение е дали едно и също деяние е квалифицирано по различен начин в два различни процеса²⁰.

Според чл. 17 ЗУС: „Обвиняемият, на когото делото е било прекратено по установения ред, но без да е постановена съдебна присъда, може да бъде отново привлечен под отговорност, по особено за това определение на съда, когато преди изтичане на срока на давността се проявят нови обстоятелства за неговото изобличаване“.

Първо, една от хипотезите, в които правилото „non (ne) bis in idem“ е намирало приложение, е била, когато по първото дело е постановена присъда за освобождаване на подсъдимия от съда. Изводът е верен, защото чл. 17 ЗУС говори за прекратяване по установения ред, което в предварителното производство означава делото да е преустановено с определение въз основа на юридическо или фактическо основание²¹, а присъдата, която кореспондира с този ред в главното производство, е само тази за освобождаване на подсъдимия от съда.

Второ, правилото е изключено, ако съдът е постановил прекратяване на углавното производство в хода или след приключване на предварителното следствие. Това е водело до една несигурност в правното положение на обвиняемото лице. Същата обаче не е била налице, когато производството е прекратявано въз основа на юридическите основания, посочени в чл. 11 от ЗУС. Така е, защото впоследствие практиката на върховната съдебна инстанция е наложила и определенията, които констатираат основания, съдържащи се в чл. 11 ЗУС, да влизат в законна сила, респективно да се изключват от приложното поле на чл. 17 ЗУС. Този извод се подкрепя от (*реш. В.К.С.-513-932-II*)²², според което освен влезлите в законна сила присъди с неизменността на влязла в сила присъда се ползват и определенията, с

които е прекратено углавното производство на някое от основанията, посочени в чл. 11 ЗУС, тъй като тези определения имат характера на присъди и по общо правило не могат да бъдат отменени от съда, който ги е постановил, освен когато в самото определение има дефект, който му отнема законното основание (*като пример за такъв дефект е дадена фактическа грешка*). Въпреки че законодателно не е било предвидено определения за прекратяване да влизат в законна сила, практиката го е наложила под давлением на съставителите на „Уставъ уголовного судопроизводства“, които казват, че определенията за прекратяване на наказателното преследване влизат в законна сила, когато са основани на съображения по въпроси на правото, защото те в голямата си част не зависят от изменящи се събития²³.

Следователно правилото „non (ne) bis in idem“ по ЗУС се е прилагало всякога при прекратяване на углавното съдопроизводство с присъда и при прекратяването му с определение на съда на някое от основанията, визирани в чл. 11 от ЗУС.

То не е било приложимо, когато производството е преустановявано с определение въз основа на друго юридическо основание, извън посочените в чл. 11 ЗУС, както и въз основа на фактическо основание. Съгласно решение на В.К.С – 3-931-II Гражданско отделение²⁴: „Определението за прекратяване на дело от наказателния съд по липса на улики не влиза в законна сила по смисъла на самия текст на чл. 17 и затова то не е задължително за гражданския съд“.

От всичко изложено става ясна целта на законодателя углавното преследване да се прекратява с присъда в главното производство. Тя се е изразявала в това производството да се прекратява с такъв акт, който съгласно ЗУС влиза в законна сила, ползва се с неизменност²⁵ и води до невъзможност лицето, което е било обвиняем, отново да бъде привлечено в това процесуално качество за същото деяние, в случай че се разкрият нови обстоятелства за

²⁰ Вж. Салкова, Е. Цит. съч., с. 69. Чинова, М., Панова, П. Международните последици на европейски съдебни решения при прилагане на правилото NE BIS IN IDEM. София: Сиела Норма, 2017, № 7, с. 26. P-359-2009-III н.о. и др.

²¹ Вж. Саранов, Н. Монография върху..., с. 18.

²² Вж. Саранов, Н. Кратък курс..., с. 11.

²³ Вж. Саранов, Н. Монография върху..., с. 28.

²⁴ Вж. Саранов, Н. Монография върху..., с. 30.

²⁵ Решение: 269 – 937 – I, цитирано по Саранов, Н. Монография върху..., с. 20–21.

негово изобличаване, преди да е изтекла давността.

2. В действащия НПК такава законова регламентация е ненужна, тъй като е разширен предметният обхват на правилото “**non (ne) bis in idem**”. Според една от хипотезите на чл. 24, ал. 1, т. 6 НПК не се образува наказателно производство, а образуваното се прекратява, когато спрямо същото лице за същото престъпление има влязло в сила определение за прекратяване на делото. В резултат на което, когато в хода на съдебното следствие производството е прекратено с определение, което е влязло в сила, няма опасност лицето, което е било обвиняем, отново да бъде привлечено в това процесуално качество за същото деяние.

БИБЛИОГРАФИЯ

Велчев, Св. Ръководство по углавния процес, том II. София: Придворна печатница, 1924 // **Velchev, Sv.** Rakovodstvo po uglavnia protses, tom II. Sofia: Pridvorna pechatnitsa, 1924.

Салкова, Е. Прекратяване на наказателно производство. София: Фенея, 2007 // **Salkova E.**

Prekratiavane na nakazatelното proizvodstvo. Sofia: Feneia, 2007.

Саранов, Н. Кратък курс по Наказателно-процесуално право. София: Художник, 1943 // **Saranov, N.** Kratak kurs po Nakazatelno-protsesualno pravo. Sofia: Hudozhnik, 1943.

Саранов, Н. Репеториум (кратък курс) по наказателно-процесуално право. София: Художник, 1947 // **Saranov, N.** Repetorium (kratak kurs) po nakazatelno-protsesualno pravo. Sofia: Hudozhnik, 1947.

Саранов, Н. Монография върху чл. 17 от Закона за наказателното съдопроизводство. Годишник на Софийски университет. Юридически факултет. София: Университетска печатница, 1947, т. 42 // **Saranov N.** Monografia varhu chl. 17 ot Zakona za nakazatelното sadoproizvodstvo. Godishnik na Sofiyski universitet. Uyridicheski fakultet. Sofia: Universitetska pechatnitsa, 1947, t. 42.

Чинова, М. Досъдебното производство по НПК. София: Сиела, 2013 // **Chinova, M.** Dosa-debното proizvodstvo po NPK. Sofia: Siela, 2013.

Чинова, М., Панова, П. Международните последици на европейски съдебни решения при прилагане на правилото NE BIS IN IDEM. „Норма“, 2017, № 1 // **Chinova M., Panova P.** Mezduнародните posleditsi na evropeiski sudebni reshenia pri prilagane na praviloto NE BIS IN IDEM. “Norma”, 2017, № 1.